

DR. JOŽKO RAČNIK – PREDANI VETERINAR ZA PROSTOŽIVEČE PTICE

// pogovarjala se je
Petra Vrh Vrezec

Profesor dr. **JOŽKO RAČNIK**, predani veterinar za ptice, male sesalce in plazilce, ki je poleg delovanja na kliniki tudi izredni profesor na Veterinarski fakulteti Univerze v Ljubljani

foto: osebni arhiv

V začetku decembra sem obiskala veterinarsko kliniko in se lahko prepričala o srčnem delu predanega veterinarja za ptice, male sesalce in plazilce, ki je poleg dela na kliniki tudi izredni profesor na Veterinarski fakulteti Univerze v Ljubljani. Kot nam je zaupal profesor dr. Jožko Račnik, je njegova prva ljubezen veterinarska oskrba eksotičnih in prostoživečih živali na Kliniki za ptice, male sesalce in plazilce Inštituta za perutnino, ptice, male sesalce in plazilce Veterinarske fakultete, ob vsem tem pa tudi različne raziskave pri prostoživečih pticah – skupaj s sodelavci preučuje vpliv herpesvirusa na različne vrste ptic, prenos patogenih povzročiteljev, predvsem virusa Zahodnega Nila s selečimi se pticami pevkami in še marsikaj. Za intervju sva se dobila v večernih urah, potem ko je opravil delo na kliniki. Celodnevno delo je njegova več ali manj vsakodnevna praksa. »Če je hobi tvoj poklic, potem ti to ni odveč,« je skromno dodal ob koncu najinega pogovora.

Kdaj si se navdušil nad veterinarskim poklicem in pticami?

Doma sem s kmetije in dokler nisem odšel na študij v Ljubljano, sem bil vsak dan v stiku z živalmi. V otroštvu me je vedno povsem očaral obisk veterinarja, ki je prihajal zdraviti domače živali. Konkretno za ptice pa sem se začel zanimati preden sem prišel delat na inštitut. Leta 1999 sem bil na taboru študentov biologije v Kuzmi in imel sem priložnost opazovati obročkanje lastovk. To me je zelo prevzele! Potem sem se zaposlil na Veterinarski fakulteti, na Inštitutu za perutnino, sedaj se imenuje Inštitut za perutnino, ptice, male sesalce in plazilce, in tam sem kot veterinar začel zdraviti male sesalce, plazilce in ptice, tudi prostoživeče, ki so dobršen del vsakodnevnih kliničnih primerov. Zatem sem delal še doktorat iz aviarne influence in boleznih Zahodnega Nila pri prostoživečih pticah pod mentorstvom dr. Olge Zorman Rojs.

Kaj te je tako prevzelo pri obročkanju lastovk – ulov, meritve, izpust ptice ...?

Vedno sem ostajal na veterinarski strani, pri klinični veterinarski medicini, seveda v sodelovanju s strokovnjaki drugih ved – biologije, ekologije, sistematike, virologije, imunologije, molekularne biologije ipd. Vselej so me zanimale predvsem bolezni in njihovo zdravljenje ter uporaba različnih veterinarskih diagnostičnih tehnik pri prostoživečih pticah, med katerimi prednjačijo predvsem varen odvzem krvi in drugih vzorcev tudi najmanjšim vrstam, slikovne diagnostične metode, kot je rentgensko slikanje, ter različni kirurški posegi, skratka, vse v kontekstu, da pticam lahko kot veterinar klinik pomagam.

POSTOVKA (*Falco tinnunculus*) s poškodbo desne noge in leve peruti

foto: arhiv fotografij, Klinika za ptice, male sesalce in plazilce, VF

Kdaj in kako si se srečal z DOPPS-om?

DOPPS kot dobro profesionalno organizacijo, ki se v Sloveniji ukvarja s prostoživečimi pticami, sem pred mnogimi leti, mislim da še v gimnaziji, spoznal iz medijev. Kasneje pa na podlagi sodelovanja v smislu obveščanja o najdbi poškodovanih ptic. Inštitut za perutnino, ptice, male sesalce in plazilce ima obvezo s pogodbo, po kateri kot podizvajalec Zatočišča za živali prostoživečih vrst z Mute, ki ga vodi dr. Zlatko Golob, oskrbuje in daje prvo veterinarsko pomoč oslavljenim in poškodovanim prostoživečim živalim, med katerimi je dobršen del prostoživečih ptic. Znotraj tega se na nas obračajo najditelji ali pa nas kontaktira DOPPS, na katerega so se obrnili najditelji. Tudi prostovoljci DOPPS-a nemalokrat prinesejo na kliniko najdeno poškodovano ali bolno ptico. Ta naša povezava je zelo razširjena in utečena ter smo zanj zelo hvaležni.

Že 20 let raziskuješ tudi veterinarske vidike prostoživečih ptic. Kaj konkretno počneš?

Veterinarska medicina prostoživečih ptic me zelo zanima že 20 let. Vsako možnost izkoristim, da sem v stiku s pacienti na kliniki, med katerimi so zelo pogosto poškodovane in ranjene prostoživeče ptice. Nemalokrat grem ptico pregledat in oskrbet tudi na teren, v naravo. Poleg tega že vrsto let sodelujemo z različnimi vrhunskimi strokovnjaki na področju ornitologije. V zvezi s tem imamo kar nekaj skupnih raziskav. Mene zanima predvsem raziskovanje klinike prostoživečih ptic – razvoj različnih kliničnih diagnostičnih metod glede na vrsto, velikost in druge specifične ptičjega osebk. Raziskujemo in raziskovali smo tudi različne bolezni, ki se pojavljajo občasno. Ena izmed njih je trihomonoza, ki se je pojavila predvsem pri zelencih pred nekaj leti. Potem sta tukaj še aviarna influenza in bolezen Zahodnega Nila, pa tudi druge virusne bolezni, ki jih že veliko let preučujeva skupaj z dr. Brigito Slavec. Še posebno me zanimajo bolezni prostoživečih ptic pevk. To so res majhne vrste in že odvzem krvi in klinični pregled je lahko tehnično zahteven poseg. Z veterinarsko medicino prostoživečih ptic pevk smo se veliko ukvarjali zadnjih 15 let. Večinoma sva sodelovala z dr. Tomijem Trilarjem, lovili smo ptice pevke na jesenski selitvi in pri njih ugotavljali različne bolezenske povzročitelje, opravljali biokemijske in plinske preiskave krvi in tudi druge raziskave. Nekaj let kasneje sva začela sodelovati z dr. Alom Vrezcem, skupaj z drugimi strokovnjaki sva preučevala ekologijo herpesvirusa pri sovah in ujedah. Večina raziskav o herpesvirusu pri prostoživečih pticah je bila opravljena v sklopu usposabljanja mladega raziskovalca v okviru Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS) in programske skupine na Veterinarski fakulteti Univerze v Ljubljani (P4-0092). Seveda vsa naša spoznanja opišemo in objavimo v recenziranih znanstvenih revijah in te informacije razširimo v raziskovalnem svetu. Pred kratkim smo na Inštitutu za perutnino, ptice, male sesalce in plazilce zaključili ciljni razi-

skovalni projekt, ki ga je vodila dr. Brigita Slavec in financiralo Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ter ARRS. Pri projektu je sodeloval tudi Prirodoslovni muzej Slovenije s svojimi strokovnjaki, in sicer smo v enem delu raziskave preučevali ekologijo virusa aviarne influence pri labodih grbcih predvsem na reki Dravi. Tam sem bil zadolžen za klinični pregled ptic, ki so jih ulovili ornitologi. Odvzeli smo tudi kri in druge vzorce. Ornitologi so opravili meritve in raziskave na svojem področju. V prihodnosti pa si želim, da bi vsaj malo razsvetlili tudi toksikologijo pri prostoživečih pticah, predvsem pri sovah in ujedah – raziskali določene zastrupitve pri teh vrstah, ki se lahko pojavijo v naravi.

Katera je najbolj zanimiva vrsta ptice, ki so jo pripeljali k tebi na kliniko?

Določene vrste lahko pritegnejo večje zanimanje. Vseeno poskušam biti objektivni do vseh vrst, ker so vse potrebne pomoči. Mogoče bi kot redko vrsto, sprejeto na kliniki, postavil v ospredje velikega škurha. Šlo je za travmatsko poškodbo z zlomom nekaterih kosti v peruti. Na ptico so tudi streljali, kar sta dokazovali šibri na rentgenski sliki.

Katere vrste divjih ptic dobite na kliniko?

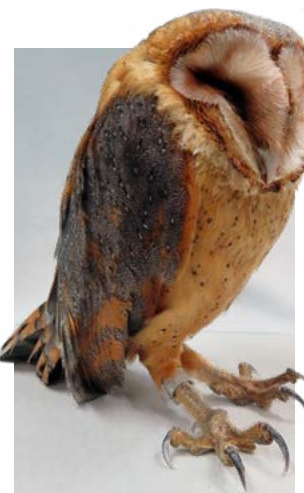
V veterinarski medicini prostoživečih ptic je nekak ustaljen ritem. V obdobju, ko se izlegajo mladiči, se veliko ukvarjamo z njimi, pozimi je več oslabeledih ptic, še posebej ob kakšnih neugodnih vremenskih situacijah, ko nenadoma zapade več snega. V tem času prinesejo na kliniko kakšno kanjo več, tudi sove in druge ujede. Najpogostejše vrste na kliniki so domači golob in siva vrana, za njima pa kanja, navadna postovka, potem sledijo že sove – lesna sova, letos tudi kozača zaradi velike lanskoletne populacije. Vidimo tudi druge ujede – skobca, kragulja ter ptice pevke. Tudi vodnih vrst je kar nekaj – siva čaplja, labod grbec ...

Imaš veliko dela na terenu ali večinoma na kliniki?

Večinoma sem na kliniki. Določene projekte delam tudi na terenu – z dr. Tomijem Trilarjem hodim na obročkanje ptic, ujetih na jesenski selitvi, občasno pa z dr. Alom Vrezcem pregledujeva sove na Krimu. Tu in tam grem pregledat in oskrbovat labode grbce na teren ipd.

Veterinarska pomoč prostoživečim ptic v naravi je pogosta. Na sliki je LABOD GRBEC (*Cygnus olor*) s povešeno desno peruto zaradi poškodbe.

foto: arhiv fotografij, Klinika za ptice, male sesalce in plazilce, VF

PEGASTA SOVA (*Tyto alba*) je zelo redka pacientka na kliniki. Oskrbeli smo jo zaradi akutne travme, najverjetneje se je zaletela v vozilo.

foto: arhiv fotografij, Klinika za ptice, male sesalce in plazilce, VF

Katere so najpogostejše težave ptic, ki jih prinesejo na kliniko?

Oslablost in poškodbe zaradi naleta ob vozila, v stavbe, stene, stekla, zato so travmatske poškodbe zelo pogoste – različne rane, zlomi kosti, tope poškodbe, podplutbe, krvavitve ter posledično šokovna stanja. Lahko je vzrok samo oslabeledost in namnožitvev zajedavcev, ki oslabijo žival. Občasno se pojavijo tudi virusne in parazitske težave – pred leti trihomonoza pri zelencih, bolezen Zahodnega Nila pri sivi vrani, virus Usutu pri kosih, lansko leto aviarna influenza pri labodih grbcih. Žal na rentgenskih slikah velikokrat vidimo, da so pogosto žrtve ustrelitve tudi zaščitene vrste prostoživečih ptic. Pri tem sodelujemo s Prirodoslovnim muzejem Slovenije in z DOPPS. Pred leti smo z dr. Alom Vrezcem in drugimi strokovnjaki z rentgenom pregledali kar nekaj ptic zaščitene vrste, večinoma ujede – velik delež je bil takrat ustreljenih.

Danes si izredni profesor na Veterinarski fakulteti v Ljubljani, si vodja klinike in delaš kot klinik na Kliniki za ptice, male sesalce in plazilce. Kakšni so tvoji izzivi za naprej?

Z mojega vidika se mi zdi, da z ornitologi lepo sodelujemo in bi si želel takšnega sodelovanja še naprej. Moja želja je, da je poškodb in boleznih ptic čim manj, čeprav je to moje delo. V prihodnosti bi si želel še dodatno izboljšati klinične diagnostične tehnike, uvesti različne kirurške posege, se čim bolj izobraziti, sodelovati z različnimi strokovnjaki. V tej smeri bi želel pripraviti več izobraževanj za študente veterinarske medicine, mogoče celo uvesti izbirni predmet o veterinarski medicini prostoživečih ptic.

Ali pri prostoživečih živalih mogoče naraščajo virusna obolenja zaradi podnebnih sprememb?

Gotovo je globalno segrevanje prineslo pojave novih boleznih ali pojav boleznih iz preteklosti na novo. Je pa res, da se tehnike razvijajo, načini odkrivanja

Kirurško zdravljenje obsežne rane pri **LABODU GRBCU** zaradi napada psa

foto: **arhiv fotografij**, Klinika za ptice, male sesalce in plazilce, VF

virusov in drugih povzročiteljev so se izboljšali in imamo bistveno več podatkov o zdravstvenem stanju prostoživečih ptic kot pred leti.

Mogoče pri svojem delu zaznavaš vpliv kmetijstva na zdravje ptic?

Na kliniki občasno vidimo poškodbe, ki nastanejo zaradi kosilnice, a to ni zelo pogosto.

Kaj pa prenos patogenih povzročiteljev s selivkami, ki priletijo iz Afrike ali pa s severa?

Že zelo zgodaj, na začetku moje raziskovalne poti, me je pritegnila selitev ptic kot možnost prenosa patogenih povzročiteljev na daljše razdalje. Ptica selivka po osnovni teoriji lahko prinese povzročitelja bolezni s tem, da je sama okužena z njim ali pa ga prinese mehansko, na delu telesa, na primer na perju. S točke A prileti v točko B in povzročitelja izloči npr. skozi kloako z izločki na mestu, kjer je več drugih ptic, ter ga s tem prenese na druge. Mogoče je tudi, da ga prinese s pritrjenim okuženim klopom ali pa s komarjem, ki na okuženi ptici pije kri. Na splošno bi rekel, da je ta teorija romantična, hitro pritegne, vendar je velikokrat v ozadju zelo kompleksna. Tu gre za kopico ekoloških in drugih spremenljivk, ki ti velikokrat ne dajo jasne slike. Ptice pevke sem začel spremljati na jesenski selitvi z dr. Tomijem Trilarjem že v okviru doktorata. V enem delu doktorata sem predvsem pri pticah pevkah na selitvi preučeval, v sodelovanju z Inštitutom za mikrobiologijo in imunologijo, Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani in dr. Tatjano Avšič Županc, prisotnost protiteles proti virusu bolezni Zahodnega Nila. To lepo in zanimivo sodelovanje traja še danes.

Zahvalil se bi vsem sodelavkam in sodelavcem, s katerimi vsa leta sodelujemo in preučujemo veterinarsko medicino prostoživečih ptic. Posebna zahvala gre tudi kolegicam in kolegom s Klinike za ptice, male sesalce in plazilce Veterinarske fakultete za njihovo podporo, vsakodnevno predano delo in pomoč prostoživečim pticam.

Rentgenska slika **VELIKEGA ŠKURHA** (*Numenius arquata*). Ptica ima hudo akutno poškodbo, kompliciran odprti zlom desne nadlahtnice ter koželjnice in komolčnice. V področju spodnje čeljusti in rame močna okrogla radiopačna senca metala – sum na dve šibri iz nabojev strelnega orožja.

foto: **arhiv RTG slik**, Klinika za male živali in Klinika za ptice male sesalce in plazilce, VF